

de Grote Heekt

"We wilden de karakteristieke loop van de Grote Heekt/Bierumermaar nabij Appingedam herstellen. De loop heeft allerlei karakteristieke oevers, zoals langs de afgetichelde percelen, even verder op zijn de oevers weer heel steil. We wilden deze verschillen bewaren, juist omdat die de geschiedenis van het gebied duidelijk maken. Maar dat zorgt er ook voor de er veel verschillende belangen zijn. Daarom hebben mensen uit de omgeving de gelegenheid gehad om hun visie te geven. Omwonenden zijn heel betrokken en weten veel van de lokale geschiedenis en gebruiken.

Het stappenplan gaf duidelijk handvatten om dit proces vorm te geven."

Wetske van der Meulen | Waterschap Noordzijlvest

"Landschapsbeheer heeft in samenwerking met Grond&R en Tauw het stappenplan Cultuuroevers ontwikkeld. Deze methode biedt waterschappen en ontwerp bureaus concrete handvatten voor het integreren van cultuurhistorie bij (her)inrichtingsopgaven.

De komende jaren zullen veel oevers op de schop gaan en een natuurvriendelijke inrichting krijgen. Door ook cultuurhistorie daarbij in te zetten, maakt dit het ontwerp naar onze mening duurzamer, breder gedragen door de streek en doet het recht aan het verhaal van de plek.

Cultuuroevers is dus een cultuurhistorie en natuur. Het stappenplan geeft in heldere stappen aan hoe dat in bestaande procedures toegepast kan worden.

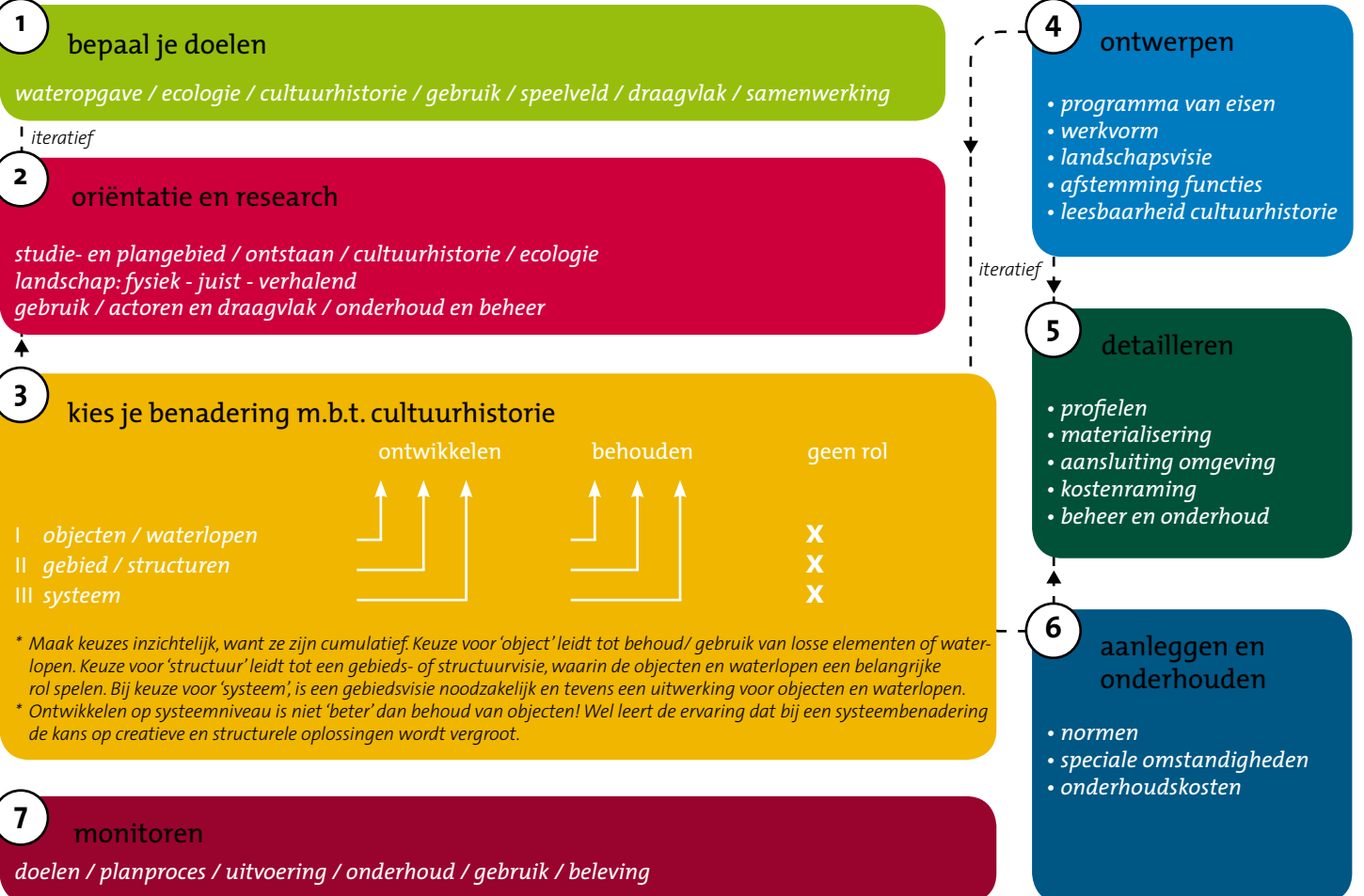
Provinciale organisaties Landschapsbeheer zijn te allen tijden bereid om met het waterschap om de tafel te gaan zitten en ontwerpen van een stevig cultuurhistorisch fundament te voorzien."

Edwin Kaap | Landschapsbeheer Nederland

Zorg voor ons landschap
BAKENS IN DE TIJD

In 7 stappen naar een cultuuroever

Werken aan cultuuroevers betekent: werken aan landschap! Voor het gebruik van het stappenplan moet je je realiseren dat er meerdere manieren zijn om naar het landschap te kijken. We leggen dit uit aan de hand van de 'kubieke benadering', die het landschap als volgt indeelt:

- 1 Het fysieke landschap: het feitelijke landschap dat je ruikt, ziet en voelt.
Deze basis staat in de regel niet ter discussie en geldt voor iedereen.
- 2 Het juiste landschap: het landschap volgens het beleid, de eisen en normen.
Geldt voor een groep. Iedere groep kan een eigen 'juist' landschap hebben.
- 3 Het verhalende landschap: het landschap met een geschiedenis, dat ingaat op de emotionele betrokkenheid en herinneringen van personen of groepen van mensen.

De uitdaging ligt erin deze lagen met elkaar te verbinden en in overeenstemming te krijgen. De cultuurhistorische benadering laat de inspiratiekracht zien van de verhalende benadering, die de juiste en de fysieke lagen verrijkt.

* De stappen 1 t/m 6 zijn iteratief: ze kunnen meerdere malen doorlopen worden in het proces.

1 Doelen bepalen

Cultuurhistorie is meestal neven doel bij een ruimtelijke aanpassing. Je moet daarom de andere doelen kennen: bijvoorbeeld een wateropgave (KRW) of ecologie? Bepaal in deze stap ook het speelveld: inventariseer de betrokken partijen, verken het draagvlak en bepaal liefst al de werkvorm. Je zult merken dat je uiteindelijk veel beter in staat bent cultuuroevers te realiseren als je inspeelt en meebeweegt met andere belangen. Probeer de vertegenwoordigers van de andere belangen te motiveren met jouw ideeën en visie.

2 Oriëntatie en research

Al bij het formuleren van doelen en bij het ontwerpen is kennis van cultuurhistorie van het gebied en de watersystemen belangrijk voor het planproces. Beantwoord vragen als: Wat is het plangebied? Moet er een groter onderzoeksgebied afgebakend worden om grip op de cultuurhistorie te krijgen? Vervolgens doe je onderzoek naar de doelen van het plan. Hierbij komt de cultuurhistorie in beeld. Dit is nog geen uitputtend verhaal. Focus op hoofdlijnen (ontwikkelingen, landschap, ecologie e.d.) volstaat. Doordat we iteratief werken, vindt detaillering vanzelf plaats.

3 Kies je benadering m.b.t. cultuurhistorie

In het stappenplan Cultuuroevers wordt cultuurhistorie gebruikt ter inspiratie voor het ontwerp. Elke plek is uniek en vertelt een cultuurhistorisch verhaal. Niet alleen de watergang in kwestie, ook het landschap waar het deel van uit maakt. We onderscheiden drie schaalniveaus waarop de cultuurhistorie wordt meegenomen:

- I Object/waterloop: betreft 'losse' elementen met cultuurhistorische waarde, bijv. een sluis, beek, molenvijver of vistrap.
 - II (Water)structuur: betreft de opbouw van een gebied. Bijvoorbeeld het slotenpatroon of de structuur van beekdalen.
 - III (Water)systeem: elke oever en waterloop vormt een onderdeel van een watersysteem, met kenmerken als bergend- en zuiverend vermogen en dynamiek. Het watersysteem kan vroeger anders gefunctioneerd hebben. Zo was bij de monding van de Voorsterbeek vroeger sprake van getijdewerking vanuit de IJssel.
- Door kennis over elk niveau ken je je 'materiaal', wat je op verschillende manieren kunt gebruiken: kies je ervoor het niet te gebruiken (dat is legitiem als het een echte keuze is), behoud je het object of de structuur, of geef je het een nieuwe betekenis door ontwikkeling?

4 Ontwerpen

Nu ga je daadwerkelijk schetsen maken voor de cultuuroever. Maak keuzes op basis van de beschikbare kennis, wensen en mogelijkheden en presenteer de keuzes in een schetsontwerp. De rol van de cultuurhistorie wordt toegelicht en de verschillende functies zijn op elkaar afgestemd. Het verhalende is in deze stap belangrijk. Besteed aandacht aan het kiezen van de juiste werkvorm. Is er veel vrijheid in de oplossingsrichtingen, dan zijn werkateliers geschikt. Als de oplossingen ongeveer vaststaan, zal eerder een instrumentele uitwerking gerealiseerd kunnen worden. Soms zijn meer ontwerpessies nodig. De resultaten toets je aan doelen en randvoorwaarden, waarna de ontwerpgroep verder kan.

5 Detaïlleren

Na de ontwerpfasen is de richting bepaald. Na consultatie met betrokkenen vindt de detaillering plaats in profiel- en materiaalkeuze, in de aansluiting op de omgeving en het beheer. De kosten zijn bekend en tenslotte maken we een bestek. Bij het werken aan cultuuroevers draait het om zorgvuldigheid. De kwaliteit van het ontwerp zit in de details!

6 Aanleggen en onderhouden

Als het ontwerp in al zijn facetten is goedgekeurd kan de realisatie starten. Ten aanzien van het fysieke-juiste-verhalende landschap zal de nadruk op het fysieke en het juiste liggen. Het verhalende ontwikkelt zich na verloop van tijd; de herinneringen aan deze cultuuroever zullen in de tijd gaan ontstaan. Bij de aanleg kan een cultuurhistoricus aanwezig zijn en aanwijzingen geven over de details van de oever. In het onderhoudsplan geef je aan wat vanuit de cultuurhistorie gewenst is.

7 Monitoren

Kijk na afloop nog eens met alle partijen terug op het proces. Blijven de partijen na aanleg van de oever tevreden met het resultaat? Hoe ziet het er na 2 of 5 jaar uit? Is het een succes? Ontwikkelt zich een 'verhalende' oever? Van monitoren leer je veel, ga langs bij mensen die er wonen en recreëren en luister naar de verhalende kant van het water.